

JAPON ATASÖZLERİNDE GEÇEN BAZI HAYVAN İMGELERİ ÜZERİNE TESPİTLER

Yrd. Doç. Dr. Okan Haluk AKBAY
Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Japon Dili ve Edebiyatı Bölümü
halukakbay@yahoo.com

Özet

Atasözleri, geçmişten günümüze aktarılan, uzun tecrübe ve gözlemlere dayanılarak oluşturulmuş ve toplum tarafından benimsenmiş, özlü öğütler veren kalıplaşmış sözlerdir. Atasözleri, toplumun ortak tecrübe, duygu, düşünce, tutum, davranış, dünya görüşü, inanç ve kültür yapısını yansıtır.

Bu çalışma, Japon atasözlerinde hayvan imgelerinin nasıl geçtiğini ve bu imgelerin nasıl anlamlandırıldığını genel hatlarıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Japon atasözlerinde, anlatıma canlılık ve güç kazandırmak için çeşitli metaforlara (benzetme ve aktarmalara) başvurulduğu görülmektedir. Atasözlerinde sıklıkla kullanılan metaforlardan bir kısmını ise *zoonimler* (hayvan imgelerine dayanan ifadeler) oluşturmaktadır. Bu makalede, Japon atasözleri taranmış; hayvan imgelerine ilişkin atasözleri derlenerek bu bağlamda değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atasözü, Japon atasözleri, Japon kültürü, hayvan imgeleri.

DETERMINATIONS ABOUT SEMANTIC FEATURES OF SOME ANIMAL IMAGES IN JAPANESE PROVERBS

Abstract

Proverbs are rigid words which have been transferred from the past up to now, formed based on long experience and observations and adopted by the society, have given concise advices. Proverbs reflect the society's common experience, feeling, thought, attitude, behaviour, world view, belief and culture structure. That proverbs have an attribution, remaining from experiences of old generations, which guides and advises is one of primary specialities of them.

This study aims to reveal in which way the some animal images take place in Japanese folklore with its general lines. In Japanese proverbs, it can be seen that various metaphors are used to give expression vitality and strength. Many of the metaphors which used in Japanese proverbs are the zoonyms (expressions based on animal images). In this article, Japanese proverbs regarding the animal images were collected and tried to be evaluated by collecting in certain titles.

Key Words: Proverb, Japanese proverbs, Japanese culture, Animal images.

GİRİŞ

Atasözleri; bir dili zenginleştiren, bir dile renkli ve etkili anlatım imkânları kazandıran önemli sözlü kültür ürünleri arasında yer alır. Ömer Asım Aksoy, atasözlerini "Atasözleri, geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuşlardır. Ulusun ortak düşünce, kanı ve tutumunu belirtir, bize yol gösterirler. Bir atasözle belgelendirilen tutumun doğruluğu herkesçe kabul edilir. Anlaşmazlıklarda bir atasözü en büyük yargıcıdır." şeklinde tanımlamaktadır (Aksoy, 1998: 15). Süer Eker, atasözlerini "Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, kalıplaşmış, önemli bir bölümü geniş zamanda ya da emir kipinde çekimlenen tümcelerdir." şeklinde tanımlamaktadır (Eker, 2003: 379). Doğan Aksan ise, atasözlerini "Bir dilin söz varlığı içinde yer alan atasözleri, bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan ve yüzyıllarca yaşayabilen sözler." şeklinde tanımlamıştır (Aksan, 1996: 33).

Shinmeikai Kokugo Jiten'de atasözleri, "Toplumun günlük yaşamı içerisinde doğmuş, kısa ve akılda kalması kolay, çeşitli söz sanatlarına göre şekillenmiş ders verici ifadeler." şeklinde tanımlanmaktadır (*Shinmeikai*, 1991: 497). *Shinsen Kokugo Jiten*'de ise atasözleri, "Toplum içerisinde sözlü gelenek hâline gelmiş uyarı veya eleştiri amacıyla kullanılan ifadeler." olarak açıklanmaktadır (*Shinsen*, 2002: 451).

Atasözleri, bir toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, düşünüş tarzını, gelenek, görenek ve inançlarını; kısacası, maddî ve manevî kültürünü tüm zenginliğiyle yansıtır. Bu nedenle, atasözlerini farklı açılardan ele almak ve incelemek mümkündür. Vecihe Hatipoğlu atasözlerinin bu özelliğini, "Her ulusun kendi atalarının düşüncelerine, denemelerine, gelenek ve görgülerine dayanan ulusal atasözleri vardır ve bu çeşit atasözlerinden de o ulusun düşünce, duygu yolları ve türleri az çok öğrenilmiş olur." şeklinde açıklamaktadır (Hatipoğlu, 1972: 182). Ali Püsküllüoğlu, "Toplumun töre ve geleneklerini, felsefesini atasözlerinde bulmanın mümkün olduğunu" söylemekte (Püsküllüoğlu, 2002: 5); Musa Yaşar Sağlam ise, "Atasözlerinin araştırılması yoluyla dil araştırmaları ve halkbilim çerçevesinde, kültür tarihi açısından pek çok aydınlatıcı bilginin elde edilebileceğinin" altını çizmektedir (Sağlam, 2004: 8).

Atasözlerinde farklı imgelerin kullanılması ve bu imgelere çeşitli anlamların yüklenmesi, atasözlerinin önemli özelliklerinden birisidir. Bir çeşit sembol dili olarak da adlandırabileceğimiz bu özellik, atasözlerine farklı anlam katmanları kazandırmakta; böylelikle daha canlı, renkli ve etkili ifade biçimleri oluşturmayı mümkün kılmaktadır. Ebru Burcu Yılmaz, "Zamansal ifadelerin, isimlerin, renklerin, geometrik şekillerin, tabiat olaylarının ve hayvanların da sembol dilinin ifade vasıtası olarak kullanılabilmesini" söylemektedir (Yılmaz, 2011: 53).

Benzetme ve aktarmalar (*metafor*), atasözlerinde kullanılan sembolik dilin önemli unsurları arasında yer alır. *An Encyclopedic Dictionary of Language & Languages*'de *metafor* (*metaphor*) kavramı "Bir kavramsal alandan bir başka kavramsal alana yapılan semantik (anlamsal) aktarım" olarak tanımlanmaktadır (Crystal, 1994: 249). *Dictionary of Language Teaching & Applied Linguistics*'de ise *metafor* kavramı "Özel bir dilsel etki yaratmak için kullanılan, gerçek anlamlarından uzaklaşmış çeşitli dil kullanımları" şeklinde tanımlanmaktadır (Richards, 1993: 139).

Aksan, "Benzetme ve aktarmaların bütün dillerde görülen ortak bir tutum olduğunu; benzetme ve aktarmaların anlatıma güç kazandırmak için başvurulan söz sanatları olduğunu" ifade etmektedir (Aksan, 1993: 77). Benzetme ve aktarmalar, özellikle anlatılması güç durumlar ve tanımlanması güç duyguların somutlaştırılmasında önemli bir işlev üstlenmektedir. Aksan, bu durumu "Çeşitli durum, davranış ve duyguların somut göstergelerle dile getirilmesi daha canlı, elle tutulur, güçlü bir biçimde anlatılmasına imkân sağlamaktadır." şeklinde özetlemektedir (Aksan, 1997: 66). Döölötbek Eşkenov ise, tabiatın insana uyarlamaların işlev ve özelliğini, "Doğadaki nesnelere, insanın özelliklerini göstermek için kullanılıp anlatımı kuvvetlendirir, sıra dışı bir dil olayını meydana getirir. Çünkü insandaki özellikler, tabiatdaki nesnelere benzetildiğinde onların sistemi ayrı olduğu için herhangi anlaşmazlığa sorun açmaz." şeklinde ifade etmektedir (Eşkenov, 2007: 16).

Hayvan imgeleri, atasözlerinde sıklıkla kullanılan metaforların başında yer almaktadır. Hemen her kültürde; alegorik bir ifade şekli olarak, zoonimlerin (hayvan imgelerine dayanan ifadeler) atasözü ve deyimlerde kullanıldığı görülmektedir. İnsanoğlu, bazı davranışları açıklayabilmek için hayvanların bazı vasıflarını deyim ve atasözleriyle insanlara uyarlamıştır (Kalyuta, 2012: 2). Her biri dikkatli ve yerinde gözlemlere dayanılarak söylenmiş olan hayvanlarla ilgili atasözlerinde, bu hayvanların özellikleri çeşitli şekillerde ifade edilmektedir (Özen, 2006: 120).

Zoonimler, çoğunlukla gerçek anlamları (*denotatif*) dışında ek anlamlar (*konnotatif*) taşır. Bir başka deyişle; zoonimik ifadelerde hayvan imgeleri kişiselleştirilir ve hayvan imgelerinin baskın özellikleri üzerinden çeşitli çıkarım ve mesajlar dile getirilir.

Zoonimlerde, anlamı kuvvetlendirmek ve verilmek istenen mesajı en güzel şekilde anlatabilmek için belirli hayvan imgeleri kullanılır. Örneğin, Türkçede *aptallık* ile ilgili ifadelerde "öküz", "koyun", "angut" (bir ördek türü), "eşek", "ayı" gibi hayvan imgelerinin kullanıldığı görülmektedir (Kalyuta, 2012: 5-7). Çeşitli hayvan imgelerine belirli anlamların yüklenmesi, doğal olarak kültürler arasında değişkenlikler gösterebilmektedir. Rusçada daha çok olumsuz anlamların yüklendiği "kurt" imgesi; Türkçede "İşin kurdu olmak", "Yaşlı kurt" örneklerinde olduğu gibi daha çok saygı duyulan gücü, bilgiyi ve tecrübeyi ifade etmektedir.

Nitekim "kurt", Türk mitolojisinde özel bir konuma sahip bir hayvan olarak, tarih boyunca bir inanç ögesi ve totem olmuştur (Kalyuta, 2012: 7).

Yukarıdaki örnekten de anlaşılacağı gibi; zoonimler, bir kültüre özgü renkler taşır. Zoonimlerin ortaya çıkışında o toplumun tarihsel geçmişi, üzerinde yaşadığı coğrafyaya özgü hayvan varlığı, dini inanışlar, kültürel özellikler vb. etkilidir. Bu ve benzeri unsurlar, hangi hayvan imgesinin hangi kavramlarla özdeşleştirileceği noktasında belirleyici olmaktadır.

ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu çalışmanın amacı, atasözlerinin bir toplumun kültürel yapısına ve düşünce tarzına ilişkin önemli ipuçları sunduğu varsayımından yola çıkarak; Japon atasözlerinde geçen bazı hayvan imgelerine yüklenen anlamsal özelliklere dair bazı tespitlerde bulunmaktır.

Bu amaçla, Miyagoshi (1991), Shin Kokugo Kenkyûkai (1994), Sanseidô (1997), Gakken (1998) ve Tanno (1999) olmak üzere toplam beş adet Japonca atasözleri sözlüğü taranarak hayvan imgelerine ilişkin atasözleri derlenmiş ve tespit edilen hayvan imgelerine göre tasnif edilmiştir.

Japon atasözleri içerisinde çok sayıda hayvan imgesine rastlanmakla birlikte; bu çalışmanın kapsamı, en geniş örneklem gruplarını oluşturan "fare" (8), "inek" (8), "kedi" (11), "kaplan" (12), "köpek" (17) ve "at" (17) imgeleriyle sınırlandırılmıştır. Bunların dışında kalan az sayıdaki "kurbağa", "maymun", "yılan", "koyun", "porsuk", "fil", "domuz", "geyik", "tilki", "kurt", "arслан", "tavşan", "kaplumbağa", "kertenkele" ve çeşitli kuş, böcek, balık türlerine ilişkin atasözlerinin farklı çalışmalar içerisinde ele alınmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür.

Çalışma için başvurulmuş kaynaklardan Miyagoshi (1991), 3600 atasözü içermekte olup, alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra konu başlıklarına göre düzenlenmiş bir dizin de ayrıca yer almaktadır. Shin Kokugo Kenkyûkai (1994), 3000 civarında atasözü madde içermekte olup; alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir. Sanseidô (1997), 5600 atasözü ve deyim içermekte olup, alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir. Gakken (1998), 2200 atasözü içermekte olup, alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir. Tanno (1999), 3000 atasözü içermekte olup; konu başlıklarına göre düzenlenmiştir.

Makalede toplam 73 adet Japon atasözü ele alınmış; ele alınan hayvan imgelerine yönelik algılamaların doğruluğu veya yanlışlığı tartışılmayarak, sadece bu imgelerin Japon atasözleri içerisindeki yeri ve algılanış şekli ortaya konulmaya çalışılmıştır. Makalede ele alınan Japon atasözleri, teknik nedenlerden dolayı transkripsiyonlu olarak verilmiştir. Her atasözü maddesinin birinci satırında orijinal atasözü, ikinci satırında tercümesi, üçüncü satırında ise anlamı verilmiştir.

Aşağıda, Japon atasözlerinde tespit edilen hayvan imgesi içeren atasözleri, örnek sayıları esas alınarak azdan çoğa doğru verilmiştir:

1. FARE İMGESİ

Pek çok toplumda olduğu üzere; Japon toplumunda da fare, tarlalara ve yiyeceklere zarar veren bir hayvan olduğu için sevilmemiştir. Bununla birlikte, Japon kültüründe farenin bazı olağanüstü güçlere sahip, küçük ve sevimli bir hayvan olarak algılandığı da görülmektedir (Tanno, 1999: 59). Özellikle farenin geceleri dışarı çıkması ve karanlık yerlerde yaşaması, güçlü sezgilere sahip oluşu; onun öteki dünyayla ilişkili bir hayvan olduğu yönünde bir inanışın doğmasına neden olmuştur (Tobe, 2013: 90). Diğer yandan; Japon halk inanışında farenin, Bereket Tanrısı Daikokuten'in özel elçisi olduğuna ve gittiği yere bereket götürdüğüne de inanılmaktadır (Kôdansha, 2006: 280).

(1) "Neko no mae no nezumi" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 294)

Kedinin önündeki fare (gibi çaresiz olmak).

(İnsan beklenmedik zamanda, tehlikeli durumlarla karşı karşıya kalabilir.)

(2) "Nezumi kabe wo wasureru kabe nezumi wo wasurezu" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 295)

Fare duvarı unutsa bile duvar fareyi unutmaz.

(Fare, delik açtığı duvarı unutsa da; duvarda açtığı delik kalır. İnsan, yaptığı kötülüğü unuttur ancak gördüğü kötülüğü unutmaz.)

(3) "Kuni ni nusubito ie ni nezumi" (Miyagoshi, 1991: 140)

Ülkenin eşkıyası, evin faresi vardır.

(Her şeyin bir düşmanı muhakkak bulunur.)

(4) "Kyûso neko wo kamu" (Sanseidô, 1997: 114)

Köşeye sıkışan fare kediyi ısırır.

(Çaresiz kalan insan her şeyi yapar.)

(5) "Nezumi kyû shite neko wo kami hito mazushiushite nusumisu" (Miyagoshi, 1991: 300)

Köşeye sıkışan fare kediyi ısırır, yoksulluktan bunalan insan hırsızlık yapar.

(Çaresiz kalan insan, hırsızlık dâhil her şeyi yapar.)

(6) "Nezumi ga inakunaru to kaji ni naru" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 294)

Fareler ortadan kaybolursa yangın çıkar.

(Fazla önemsenmeyen küçük varlıklar tehlikeyi önceden hisseder. Küçük değişiklikler, büyük olayların habercisidir.)

(7) "Tora ôkami wa fusegiyasuku nezumi wa fusegigatashi" (Tanno, 1999: 59)

Kaplan ve kurda karşı önlem almak kolay, fareye karşı önlem almak ise zordur.

(Büyük sorunlarla uğraşmak, küçük sorunlarla uğraşmaktan kolaydır.)

(8) "Tokî ni aeba nezumi mo tora ni naru" (Miyagoshi, 1991: 270)

Şanslı fare, kaplan olur.

(Çok fazla bilgi ve yeteneğe sahip olmayan kimseler bile şansları yaver giderse hak etmedikleri hâlde güç ve iktidar sahibi olur.)

2. İNEK İMGESİ

İnek; tarihin oldukça eski dönemlerinden başlayarak Japonya'da yetiştirilen evcil hayvanlar arasında yer almaktadır. Ayrıca ineğin, 12 hayvanlı takvim vb. gibi bazı eski Japon söylencelerinde yer aldığı görülmektedir.

İnek, güçlü ve uysal bir hayvan olması nedeniyle Japonya'da daha çok taşımacılık ve tarım alanlarında kullanılmıştır (Tanno, 1999: 50). Özellikle, tarımda kullanılan bir hayvan olması; ineğin bolluk ve bereket kavramlarıyla özdeşleştirilmesine ve kutsallaştırılmasına neden olmuştur (Tobe, 2013: 63).

(1) "Ushi wa ushi zure" (Gakken, 1998: 24)

İnek, inek ile (gezer).

(Herkes kendisine benzer arkadaşlar edinir.)

(2) "Ushi ni taishite koto wo danzu" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 48)

İneğe koto¹ çalınmaz.

(Cahil kimseler iyi şeyin değerini bilemez.)

¹ Telli bir Japon müzik enstrümanı.

(3) "Uma wo kawanto hosshite mazu ushi wo toe" (Tanno, 1999: 51)

At satın almak istersen önce ineğin fiyatını sor.

(Değerli bir şey satın almak isteyen kimse, önce ucuz şeyin fiyatından haberdar olmalıdır.)

(4) "Onna sakashikute ushi urisokonau" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 83)

Kadın, inek satmaya kalksa satamaz.

(Her işin bir ustası vardır. Herkes bildiği işi yapmalıdır.)

(5) "Akinai wa ushi no yodare" (Sanseidô, 1997: 14)

Ticaret, ineğin salyası gibidir.

(Ticarette hemen büyük kazanç değil, küçük kazançları üst üste elde etmek önemlidir.)

(6) "Ushi mo senri uma mo senri" (Sanseidô, 1997: 57)

İnek de, at da bin mil (yol gider).

(Bir iş yaparken acele etmemeli, temkinli davranmalıdır.)

(7) "Haya ushi mo yodo oso ushi mo yodo" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 317)

Hızlı inek de, yavaş inek de nehre varır.

(Hızlı ineğin de, yavaş ineğin de vardığı yer aynı nehirdir. Sonuç aynı olacağı için bir iş yaparken acele etmemelidir.)

(8) "Ushi ga modaezu abu ga modaeu" (Tanno, 1999: 79)

İnek inlemez, at sineği inler.

(Güçlü insanlar başkalarını düşünmeden ve keyiflerince davranır, zayıf kimseler ise bundan dolayı sıkıntı çeker.)

3. KEDİ İMGESİ

Japonya'da kedinin evcil hayvan olarak beslenmeye başlaması, Nara döneminde (710-794) olmuştur. Döneme ait bazı kaynaklarda, bu dönemde kedinin, özellikle bayanlar arasında sevilen bir evcil hayvan olduğu ve bayanlara verilebilecek en iyi hediye olduğu bilgisi yer almaktadır (Tanno, 1999: 57).

Evcil bir hayvan olmakla birlikte, kedinin vahşi doğaya özgü özelliklerini kaybetmeyişi, usta bir avcı olması, özgürlüğüne düşkün oluşu gibi özellikleri; eski Japon toplumunda kedinin özel bir hayvan olduğu inancının doğmasına neden olmuştur (Tobe, 2013: 248). Japon halk inancında, kedinin ruhlar âlemiyle ilişkili bir hayvan olduğu da düşünülmüştür (Tanno, 1999: 57; Kôdansha, 2006: 274).

(1) "Neko ni katsuobushi" (Miyagoshi, 1991: 300)

Kediye kurutulmuş palamut (emanet edilmez).

(Kediye ciğer emanet edilmez.)

(2) "Neko wa san nen kattemo mikka de on wo wasuru" (Miyagoshi, 1991: 299)

Kediyi üç yıl beslesen de gördüğü iyiliği üç günde unuttur.

(Kedi nankördür, gördüğü iyiliği hemen unuttur.)

(3) "İnu wa hito ni tsuki neko wa ie ni tsuku" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 38)

Köpek insana, kedi eve bağlanır.

(Kedi nankördür, bir insana bağlanmaz.)

(4) "Nezumi toru neko wa tsume kakusu" (Miyagoshi, 1991: 300)

Fare tutacak kedi pençesini gizler.

(Akıllı kişi, becerisini gerektiği zaman kullanır.)

(5) "Naku neko wa nezumi wo toranu" (Miyagoshi, 1991: 282)

Miyavlayan kedi fare tutmaz.

(Geveze kişiler iş yapmaz.)

(6) "Neko wo ou yori sara wo hike" (Sanseidô, 1997: 304)

Kediyi kovacağına tabağı kaldır.

(Geçici değil, kalıcı çözümler düşünülmelidir.)

(7) "Sara nameta neko ga toga wo ou" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 166)

Tabağı yalayan kedi cezalandırılır.

(Genellikle asıl suçlular ceza görmez, suç başkalarının üzerine yıkılır. Tabaktaki yemeği yiyip kaçan kedi değil, sonradan gelip tabaktaki artıkları yalayan kedi ceza görür.)

(8) "Neko no mae no nezumi" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 294)

Kedinin önündeki fare (gibi çaresiz olmak).

(İnsan beklenmedik zamanda, tehlikeli durumlarla karşı karşıya kalabilir.)

(9) "Onna no kokoro wa neko no me" (Tanno, 1999: 110)

Kadın kalbi, kedinin gözü gibidir.

(Kadın duyguları da, kedinin gözü gibi çabucak değişir.)

(10) "Neko wa tora no kokoro wo shirazu" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 294)

Kedi, kaplanın kalbini bilemez.

(Dar kafalı kimseler, büyük insanların düşüncelerini anlayamaz.)

(11) "Neko ni koban" (Gakken, 1998: 154)

Kediye altın (verilmez).

(Cahil kimseler iyi şeyin değerini anlayamaz.)

4. KAPLAN İMGESİ

Japon kültürü içerisinde bazı hayvan figürlerine ilişkin algıların oluşumunda, Çin kültürünün önemli bir etkisi olmuştur. Kaplan imgesine yönelik algı da, bunlardan birisidir (Kôdansha, 2006: 272). Japon coğrafyasında yaşamayan ancak Çin kültüründen Japon kültürüne geçen kaplan, Japon halk hikâyeleri ve söylencelerinde güçlü sezgileri ve yırtıcılığı ile hem hayranlık, hem de korku uyandıran bir figür olmuştur (Tanno, 1999: 56).

(1) "**Koketsu ni irazunba koji wo ezu**" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 153)

Kaplan inine girmeden kaplan yavrusu yakalayamazsın.

(İnsan, elde etmek istediği şeyler için gerektiğinde bazı riskleri göze alabilmelidir.)

(2) "**Tora ôkami yori hito no kuchi osoroshi**" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 267)

İnsanın ağızı, kaplan ve kurdun ağzından daha korkunçtur.

(Yalan, iftira, dedikodu gibi şeyleri üreten insan ağızı; kaplan ve kurdun ağzından daha korkunçtur.)

(3) "**Kuchi wa tora, shita wa tsurugi**" (Tanno, 1999: 176)

Ağız kaplan, dil kılıçtır.

(İnsan, konuşmasına çok dikkat etmelidir.)

(4) "**Kuchi no tora wa mi wo yaburu**" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 132)

Ağzın içindeki kaplan insanı parçalar.

(İnsanın ne dediğine dikkat etmemesi başına büyük işler açar. İnsan konuşmasına çok dikkat etmelidir.)

(5) "**Toki ni aeba nezumi mo tora ni naru**" (Miyagoshi, 1991: 270)

Fare şansı yaver giderse kaplan olur.

(Çok fazla bilgi ve yeteneğe sahip olmayan kimseler bile şansları yaver giderse hak etmedikleri hâlde güç ve iktidar sahibi olur.)

(6) "Kasei wa tora yori mo takeshi" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 93)

Zalim siyaset, kaplandan daha korkunçtur.

(Ülke yöneticilerinin zalimce davranışları, insana kaplandan daha çok zarar verir.)

(7) "Tora wa sen ri wo itte sen ri wo kaeru" (Sanseidô, 1997:285)

Kaplan bin mil gider ve aynı yolu geri döner.

(Büyük düşünen ve idealist insanlar, dar kalıplara sığmaz.)

(8) "Tora wa sen ri no yabu ni sumu" (Miyagoshi, 1991: 277)

Kaplan bin millik ormanda yaşar.

(Hevesli, becerikli, idealist, tutkulu kimseler dar kalıplara sığmaz.)

(9) "Kumo wa ryû ni shitagai tora wa kaze ni shitagau" (Tanno, 1999: 94)

Bulut ejderhanın, kaplan rüzgârın peşinden gider.

(Aynı idealleri paylaşan kimseler birbirine benzer.)

(10) "Tora ôkami wa fusegiyasuku nezumi wa fusegigatashi"

(Tanno, 1999: 59)

Kaplana ve kurda karşı önlem almak kolay, fareye karşı önlem almak zordur.

(Büyük sorunlarla uğraşmak, küçük sorunlarla uğraşmaktan kolaydır.)

(11) "Neko wa tora no kokoro wo shirazu" (Shin Kokugo Kenkyûkai,

1994: 294)

Kedi, kaplanın kalbini bilemez.

(Dar kafalı kimseler, büyük insanların düşüncelerini anlayamaz.)

(12) "San nin shi ko wo nasu" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 169)

Üç kişi bir kaplan meydana getirir.

(İnanılması güç yalanlar bile eğer çok kimse tarafından dile getirilirse inandırıcılık kazanır.)

5. KÖPEK İMGESİ

Tarihin eski dönemlerinde evcilleştirilen köpeğin, belki de insanın en çok içli dışlı olduğu hayvan olduğu söylenebilir. Köpek, tarih boyunca koruma, avcılık veya hobi amacıyla beslenen bir hayvan olarak her zaman insan yaşamının merkezinde yer almıştır (Tanno, 1999: 48).

Tarih boyunca Japon toplumunda köpek, çoğunlukla özel bir hayvan olarak kabul edilmiştir. Örneğin, Jomon döneminde (M.Ö. 14.000) köpeklerin insanlar gibi defnedildikleri bilinmektedir. Yine, Edo döneminde (1603-1868) çıkarılan "*Shōrui Awaremi No Rei*" isimli kanunla, köpeklerin öldürülmesi yasaklanmıştır (Tanno, 1999: 48). Japon halk inanışında, köpeklerin insanları kötü ruh ve felaketlerden koruduğuna; Tanrının özel elçisi olduğuna inanıldığı görülmektedir (Kōdansha, 2006: 274-276). Ayrıca, kolay doğum yapması ve tek bir batında çok sayıda yavru dünyaya getirmesi; köpeğin üretkenlik, verim, bereket sembolü olarak kabul edilmesine de neden olmuştur (Tobe, 2013: 244).

(1) "İnu wa mikka kaeba san nen on wo wasurenu" (Gakken, 1998: 20)

Köpeği üç gün beslersen üç yıl bu iyiliği unutmaz.

(Köpek çok vefalı bir hayvandır.)

(2) "İnu wa hito ni tsuki neko wa ie ni tsuku" (Shin Kokugo Kenkyūkai, 1994: 38)

Köpek insana, kedi eve bağlanır.

(Köpek için asıl sahibi, kedi içinse kendisine yiyecek veren kişi önemlidir.)

(3) "İnu mo hōdai taka mo hōdai" (Shin Kokugo Kenkyūkai, 1994: 38)

Köpek de, şahin de yoldaştır.

(Aynı amaca hizmet eden kimseler, farklı konumlarda olsalar da iyi geçinmelidir.)

(4) "Waga kado de hoenu inu nashi" (Shin Kokugo Kenkyūkai, 1994: 409)

Kendi kapısında havlamayan köpek yoktur.

(Her horoz kendi çöplüğünde öter.)

(5) "Tsue no shita ni mawaru inu wa utenu" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 246)

Bastonun altına sığınan köpek dövülmez.

(Merhamet dileyen kimseye kötülük yapılmaz. Aman diyene kılıç kalkmaz.)

(6) "O wo furu inu wa tatakarezu" (Miyagoshi, 1991: 90)

Kuyruk sallayan köpek dövülmez.

(Merhamet dileyen kimseye kötülük yapılmaz. Aman diyene kılıç kalkmaz.)

(7) "Hoyuru inu wa utaruru" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 358)

Havlayan köpek dövülür.

(Başkaldıran ve huzursuzluk çıkaran kimseler sevilmaz.)

(8) "Kû dake nara inu demo kû" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 126)

Mesele sadece yemek yemekse, onu köpek de yapar.

(İnsan zamanını boş yere geçirmemeli, bir şeyler üreterek ve başkalarına faydalı olarak yaşamına anlam katmalıdır.)

(9) "Uetaru inu wa bô wo osorezu" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 44)

Acıkan köpek sopadan korkmaz.

(Aç kalan insan her türlü suçta başvurur.)

(10) "İnu mo arukeba bô ni ataru" (Gakken, 1998: 20)

Köpek bile yürürse sopa yer.

(İnsan bir şey yapmaya kalktığına başına gelmeyen kalmaz. Köpek bile yürüyüşe çıktığında, durduk yerde olmayacak kişi tarafından sopayla dövülür.)

(11) "İnu ni rongu" (Miyagoshi, 1991: 54)

Köpeğe vaaz (verilmez).

(Cahil kimseler iyi şeyin değerini bilemez.)

(12) "Kamiau inu wa yobigatashi" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 102)

Birbiriyle dalaşan köpeklere seslensen de gelmez.

(Kendini bir şeye kaptırmış kimsenin gözü başka bir şey görmez ve kimseyi dinlemez.)

(13) "Bonnô no inu wa oedomo sarazu" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 359)

Dert köpeğini kousan da peşini bırakmaz.

(Köpeğin insanın etrafında dolanıp durması gibi, dertler de insanı bir türlü rahat bırakmaz. Bir dert bitince, diğer dert başlar.)

(14) "Kuitsuku inu wa hoetsukanu" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 125)

Isıracak köpek havlamaz.

(Bir şeyi yapmaya niyetli olan veya yapabilecek durumda olan kişi boş yere gürültü etmez.)

(15) "Tono no inu ni wa kuwareson" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 266)

Efendinin köpeği ısırıldığıyla kalır.

(İnsan kendinden güçlü bir kimse tarafından haksızlığa uğratıldığında tek yapabileceği şey, sineye çekmektir.)

(16) "İnu ippiki kyo ni hoe banken kore ni wasu" (Tanno, 1999: 48)

Bir köpek gölgeye havlarsa, on bin köpek de onun peşinden havalır.

(İnsanlar düşünmeden birbirini taklit eder.)

(17) "Fûfu genka wa inu mo kuwanai" (Miyagoshi, 1991: 343)

Karı koca kavgasını köpek bile yemez.

(Karı koca saçma şeylerden dolayı kavga ederler ve hemen barışırlar. Onun için her şeye meraklı köpek bile karı koca arasındaki kavgaya dönüp bakmaz.)

6. AT İMGESİ

Japonya'da atın tarihin eski dönemlerinden başlayarak beslendiği bilinmekteyse de, gerçek anlamda insan yaşamının bir parçası hâline gelmesi M.S.6.yüzyıldan sonra olmuştur. Kamakura döneminde (1185-1333) askeri alanda, Edo döneminde (1603-1868) ise taşımacılık ve tarımda atlardan faydalanılmıştır (Tanno, 1999: 51). Diğer yandan atın, Şinto inancı içerisinde kutsallaştırıldığı ve pek çok dini ritüel içerisinde at figürünün yer aldığı görülmektedir (Kôdansha, 2006: 278). At, çağlar boyunca Japon halk inancısında Tanrıların bineği olarak kabul edilmiştir (Tobe, 2013: 69).

(1) "Uma no mimi ni nenbutsu" (Gakken, 1998: 27)

Atın kulağına dua (okunmaz).

(Cahil kimseler iyi şeyin değerini bilmez.)

(2) "Uma ni wa notte miyo, hito ni wa soute miyo" (Gakken, 1998: 27)

Ata binerek, insanı birlikte gezerek gör.

(Tecrübe etmedikçe bir şeyin iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu anlamak mümkün değildir.)

(3) "Uma to bushi wa mikake ni yoranu" (Miyagoshi, 1991: 66)

At ve savaşı görünüşünden anlaşılmaz.

(Bir şeyin iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu dış görünüşünden anlamak mümkün değildir.)

(4) "Ara-uma no kutsuwa wa mae kara tore" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 20)

Huysuz atın yularını önden al.

(İnsan zorluklarla cesaretle ve göğüs göğse mücadele etmelidir.)

(5) "Meiba ni kuse ari" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 375)

Cins atın kötü huyu olur.

(Her insanın mutlaka hoş olmayan bir huyu, alışkanlığı, davranışı vardır.)

(6) "Kuse aru uma ni nô ari" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994:130)

Kötü huylu at becerikli olur.

(Kötü huyları olan insanın bile muhakkak iyi yönleri vardır.)

(7) "Kara uma ni kega nashi" (Sanseidô, 1997: 99)

Yüksüz at yaralanmaz.

(Hiçbir riske girmeyen ve sorumluluk üstlenmeyen kimse bir şeyden zarar görmez.)

(8) "Sen ri no uma wa tsune ni aredomo hakuraku wa tsune ni wa arazu" (Tanno, 1999: 52)

Bin mil koşan at her zaman bulunur ama at tüccarı her zaman bulunmaz.

(Yetenekli insanlar her dönemde ortaya çıkar ancak onları anlayabilen ve onlara hak ettikleri değeri veren kimseler her zaman bulunmaz.)

(9) "Bikko uma mo aruji ga homeru" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 324)

Topal atı bile sahibi över.

(Herkes sahibi olduğu şeyi methetmeye çalışır.)

(10) "Hiba wa bensui wo osorezu" (Tanno, 1999: 52)

Yorgun at kamçıdan korkmaz.

(Çaresiz ve ümitsiz kimseler için cezanın bir anlamı yoktur. Çaresiz insan, her şeyi göze alır.)

(11) "Kiki mo ichiyaku jippo naru atawazu" (Tanno, 1999: 52)

Hızlı at bile bir sıçrayışta on adım gitmez.

(İnsan, hedefine yavaş yavaş ve kararlılıkla ulaşmalıdır.)

(12) "Ushi mo senri uma mo senri" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 49)

İnek de, at da bin mil (yol gider).

(Bir iş yaparken acele etmemeli, temkinli davranmalıdır.)

(13) "Shô wo into hossureba mazu uma wo iyo" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 191)

Komutanı vurmak istersen önce atını vur.

(İnsan amacına ulaşmak için önce hedefinin etrafındaki engelleri kaldırmalıdır.)

(14) "Kamu uma wa shimai made kamu" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 103)

Isıran at, ölünceye kadar ısırır.

(İnsanın kötü alışkanlıkları kolay kolay düzelmez. Can çıkmadan huy çıkmaz.)

(15) "Hito kurai uma ni mo aikuchi" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 326)

İnsan ısırın atın bile kafa dengi bulunur.

(Son derece kötü huyları olan insanların bile uyduğu arkadaşları vardır.)

(16) "Oitaru uma wa michi wo wasurezu" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 66)

Yaşlı at yolu unutmaz.

(Yaşlı kimseler, hayat tecrübeleri sayesinde kolay kolay yanılmaz ve yanlış karar vermez.)

(17) "İppiki no uma ga kurueba senbiki no uma mo kurû" (Shin Kokugo Kenkyûkai, 1994: 36)

Bir at ürkerse, diğer bin at da ürker.

(İnsanlar düşünmeden birbirini taklit eder.)

7. DEĞERLENDİRME

Makale içerisinde ele alınan Japon atasözlerinde geçen hayvan imgelerinin çeşitli kavramlarla özdeşleştirildiği ve bu hayvan imgelerine çeşitli anlamların yüklendiği görülmektedir. Tespit edilebilen kavram ve anlamlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

(1) Fare:

Farenin "zarar veren", "rahatsızlık veren", "küçük ve önemsiz" gibi kavramlarla özdeşleştirildiği görülmektedir. Diğer yandan, fare imgesinin, can düşmanı olan "kedi" ile birlikte kullanıldığı ve bu atasözlerinde fare ve kedi imgelerinin "tehlike" ve "cesaret" kavramlarıyla özdeşleştirildiği görülmektedir.

(2) İnek:

İneğin ağırlıklı olarak "yavaş ancak güçlü ve istikrarlı" kavramlarıyla özdeşleştirildiği görülmektedir. Bazı atasözlerindeyse "yavaş ve uyuşuk inek" imgesinin, karşıt bir imge olarak "hızlı ve enerjik at" ile birlikte yer aldığı görülmektedir. Bu karşıtlıklarda "inek" imgesi, "değersiz" ve "zeki olmayan" gibi olumsuz anlamlarla özdeşleştirilmektedir.

(3) Kedi:

Kedinin "güvenilmez", "hilekâr", "hırsız", "nankör", "özgürlüğüne düşkün" bir hayvan olarak betimlendiği ve bu kavramlarla özdeşleştirildiği görülmektedir. Bazı Japon atasözlerindeyse, kedi ve fare imgesinin birlikte yer aldığı görülmektedir. Bu atasözlerinde, kedinin fare yakalaması "iş yapma"; farenin kediyile karşı karşıya gelmesi "tehlike" anlamında benzetme olarak kullanılmaktadır.

(4) Kaplan:

Kaplanın ağırlıklı olarak "korkunç", "güçlü", "riskli", "tehlikeli", "acımasız", "zalim" gibi olumsuz kavramlarla özdeşleştirildiği görülmektedir. Bununla birlikte, kaplan imgesinin "idealist" ve "tutkulu" olma gibi olumlu kavramlarla özdeşleştirildiği de görülmektedir.

(5) Köpek:

Köpeğin "vefa", "çalışkanlık", "merhamet", "ilgi-merak", "korkusuzluk" gibi olumlu kavramların yanı sıra "şanssızlık", "akılsızlık", "tembellik", "kargaşa", "sıkıntı", "taklit etme" gibi olumsuz kavramlarla özdeşleştirildiği görülmektedir. Bazı atasözlerindeyse, köpeğin havlaması "iş yapma, yararlı olma" veya "huzursuzluk çıkarma"; köpeğin ısırması "rahatsızlık verme" anlamında benzetme olarak kullanıldığı görülmektedir.

(6) At:

Japon atasözlerinde, atın taşıma gücü ve uzak mesafeleri rahatlıkla kat etme becerisinin çeşitli benzetme ifadelerinde kullanıldığı; atın bu özelliklerinin "iş yapmak", "işe yaramak", "yetenekli olmak" gibi kavramlarla özdeşleştirildiği görülmektedir. Diğer yandan, bazı Japon atasözlerindeyse atın huysuzluğu ve ısırma huyunun çeşitli olumsuz benzetmeler için kullanıldığı görülmektedir.

8. SONUÇ

Makalede ele alınan Japon atasözlerine genel olarak bakıldığında; çeşitli hayvan imgelerinin (gerek fiziksel, gerekse davranış özelliklerinden hareketle) farklı kavramlarla özdeşleştirildiği görülmektedir. Ayrıca, bahsi geçen hayvan imgelerine sadece olumlu veya olumsuz anlamlar yüklenmediği; her bir hayvan imgesinin hem olumlu, hem de olumsuz kavramlarla özdeşleştirildiği görülmektedir. Her hayvan imgesine hem olumlu, hem de olumsuz anlamların yüklenmiş olması; insanın psikolojik olarak sürekli bir değişim içerisinde olması ve özel bireysel farklılıklar taşımasıyla izah edilebilir.

Çalışmada en geniş örneklem gruplarını oluşturan "*kedi*", "*köpek*", "*at*", "*inek*", "*fare*", "*kaplan*" imgelerinden, ilk beşinin insanın çok yakınında yer alan hayvanlar olması; atasözlerinin yaşam pratiklerine yönelik tavsiye ve uyarılar içeren aktarımlar olmasının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Diğer taraftan, Japon coğrafyasında yaşamamasına karşın "*kaplan*" imgesinin çok sayıda atasözünde yer alması; Çin kültürünün Japon kültürü üzerindeki güçlü etkisini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Japon atasözlerinde geçen çeşitli metaforların Japon kültürüne ve düşünüş tarzına ilişkin önemli ipuçları verdiği söylenebilir. Bu bağlamda; Japon atasözlerinin, Japon kültürü öğretiminde daha etkin bir şekilde kullanılabileceği (hatta kullanılması gerektiği) sonucunu çıkarmamız mümkündür.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan (1993), *Türkçenin Gücü*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- AKSAN, Doğan (1996), *Türkçenin Söz Varlığı*, Ankara: Engin Yayınları.
- AKSAN, Doğan (1997), *Anlambilim*, Ankara: Engin Yayınları.
- AKSOY, Ömer Asım (1998), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- CRYSTAL, David. (1994). *An Encyclopedic Dictionary of Language & Languages*, Oxford: Blackwell.
- EKER, Süer. (2003). *Çağdaş Türk Dili*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- EŞKENOV, Döölötbek (2007), *Türk ve Rus Atasözlerinde Kadın İmajının Dilbilimlik Karşılaştırması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi.
- GAKKEN, Jiten Henshûbu (1998), *Kotowaza Jiten*, Tokyo: Gakken.
- HATİPOĞLU, Vecihe (1972), *Türkçenin Sözdizimi*, TDK Yayınları, Ankara.
- KALYUTA, Aleksandr (2011), “Rusça ve Türkçe’deki Hayvan ile İlgili Deyimler”, I. Uluslararası Asya Dilleri ve Edebiyatları Sempozyumu Bildiri Kitabı, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Kôdansha International (2006), *Keys to the Japanese Heart and Soul*, Tokyo: Kôdansha.
- MIYAGOSHI, Ken (1991), *Koji Kotowaza Jiten*, Tokyo: Ôbunsha.
- ÖZEN, Raşan (2006), “Kayseri Folklorunda Evcil Hayvanlarla İlgili Atasözleri”. *Veteriner Fakültesi Dergisi*, 3 (2), Erciyes Üniversitesi, Kayseri, s. 117-121.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2002), *Türk Atasözleri Sözlüğü*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- RICHARDS, Jack (1993), *Dictionary of Language Teaching & Applied Linguistics*, London: Longman.
- SAĞLAM, Musa Yaşar (2004), *Atasözleri – Kaybolan Kültür Mirasımız*, Ankara: Ürün Yayınları.